

Setembre cultural | | Actualitzat el 17/07/2023 a les 12:53

Lucía Camón: «Obrir les portes de les cases dels pobles és un primer pas perquè la gent es curi de les ferides i de la manca d'autoestima rural»

Entrevista a les iniciatives culturals i artístiques Pueblos en Arte, La Benéfica de Piloña, Museo Barda del Desierto i Bewis de la Rosa, impulsades des del món rural | Els projectes, vinguts d'Aragó, Astúries, la Patagònia argentina i Castella - la Manxa, van participar a la jornada 'Cultura arrelada i transformadora' al Konvent

D'esquerra a dreta, Rodrigo Cuevas, Lucía Camón, María Eugenia Cordero, Bewis de la Rosa i Mireya Delgado | Anna Pujol Navarro

Lucía Camón, de la plataforma Pueblos en Arte, Rodrigo Cuevas i Mireya Delgado de l'associació La Benéfica de Piloña i María Eugenia Cordero del Museo Barda del Desierto van participar en l'intercanvi d'experiències de la jornada 'Cultura arrelada i transformadora' organitzada per l'Ateneu Cooperatiu de la Catalunya Central i el Konvent de Berga. Després de l'activitat, que tractava d'estratègies culturals de dinamització rural, vam fer una entrevista, juntament amb la rapera rural Bewis de la Rosa, que va actuar al vespre.

Pueblos en Arte, situada al poble aragonès Torralba de Ribota, és una plataforma que apropa l'art al món rural amb una residència artística i diverses iniciatives com el Festival Saltamontes; La Benéfica, al poble asturià de L'Infiestu, ha rehabilitat una antiga nau abandonada per tal que sigui

un espai artístic i cultural; Barda del Desierto, a Contralmirante Cordero de la Patagònia argentina, també compta amb residència artística a part dels itineraris del museu en sí, al bell mig del desert i Bewis de la Rosa, per la seva part, conforma un projecte artístic polièdric al voltant del rap rural des del seu poble, Villamayor de Santiago, a Castilla - la Manxa. Totes les iniciatives estan basades en entorns rurals i promouen la transmissió de coneixements, sovint intergeneracional, des dels seus respectius llocs de creació.

Com heu arribat als pobles en els quals porteu a terme els vostres projectes?

Bewis de la Rosa: Vaig néixer a Madrid, però la meva família és castellano-manxega. El meu pare, de Guadalajara, i la meva família materna, de Villamayor de Santiago. Ara visc i estic empadronada al poble, a la casa dels meus avis que solia visitar els caps de setmana, els estius i les vacances.

Rodrigo Cuevas: De petit anava molt a la muntanya amb el meu pare, a la zona del *conceyu* de Piloña, la capital del qual és L'Infiestu. Vaig viure fora d'Astúries un temps, però una amiga tenia una cabanya per allà i jo hi quedava amb el meu xicot. Quan vaig voler tornar a viure a Astúries, li vaig demanar a la Maribel, una senyora que té una botiga, si hi sabia d'alguna casa per llogar.

Mireya Delgado: Soc de Gijón, no havia estat mai a L'Infiestu fins fa quatre anys, tot i que està a quaranta-cinc minuts de la ciutat. Amb en Rodrigo ja ens coneixíem i treballàvem junts en altres coses i veia que s'ho passaven tan bé al poble! Mira que sempre em venien al cap ciutats a l'hora de pensar on viuria, no hi havia la possibilitat de viure en un poble al meu mapa, per això em va anar tan bé tenir-hi el Rodrigo de referent. Ara fa ja tres anys que hi visc. Podriem dir que vaig venir per passar-m'ho bé. És un privilegi poder-te moure partint d'això i és el que vaig fer venint a L'Infiestu.

R. C.: La diversió mou molt. Anar-te'n a viure a un lloc només per feina, encara que sigui per un projecte interessant, sense passar-t'ho bé, no té sentit. Si no t'ho passes bé, tard o d'hora acabes marxant.

María Eugenia Cordero: Jo vaig néixer i vaig ser criada a la ciutat de Neuquén, a trenta quilòmetres de Barda. Tant a Neuquén com a la regió no hi havia universitats, acabàvem el col·legi i anàvem a estudiar a fora. Feia vint-i-cinc anys que no hi vivia quan vaig decidir tornar. Actualment, visc i treballo a San Pablo, Patagònia, i la manera de tornar al meu territori afectiu ha estat amb Barda del Desierto.

Lucía Camón: En el meu cas, la meva besàvia tenia una casa al poble. El que em va passar és que vaig demanar sobre una contribució que amb la família estàvem pagant i, preguntant què eren aquells camps, em van dir que no eren uns camps, que eren una casa, però estava situada en un terreny molt sec i me la podia quedar. Vaig veure que estava a dues hores i mitja i vaig anar-hi. Quan hi vaig arribar, vaig descobrir que ja hi havia estat. Em van obrir els balcons de la casa i vaig sentir alguna cosa que em parlava, m'hi vaig sentir bé. I després d'un any, havent sigut mare, vaig decidir sortir de Madrid i anar-hi a viure. A més, de petita, m'havia criat en una altra casa de l'àvia a Aragó i aquella manera de fer i de viure ja la portava dins.

Tenint en compte les experiències dels vostres projectes i la temàtica de la jornada on ens trobem, com creieu que la gent dels pobles es pot sentir transformadora?

L. C.: Per nosaltres, la transformació té molt a veure amb passar-s'ho bé. La gent vol venir i participar, veure que en les diverses activitats ve més gent al poble, amb bon rotlló i receptivitat, i que aquestes persones no només venen a visitar el cosí o a estiuejar. Per exemple, l'any passat va venir a tocar Colectivo Panamera i, durant el concert, els hi cantaven boleros a les senyores, que reien i es posaven vermelles. Aquestes vivències, i aquesta alegria, és transformadora.

R. C.: A vegades, als pobles passa que quan es perd la confiança, fa mandra relacionar-se amb

algunes persones, però a les festes tothom es barreja i la convivència torna a fer l'estima.

B. R.: A més, en el cas de la gent gran, quan escoltes el que tenen per dir, és com si t'expliquessin un conte. Històricament, en pro de la modernitat, s'ha anul·lat el valor que tenen aquests coneixements. El fet d'escoltar les persones grans i els seus sabers és un exercici de confiança que et fa sentir part d'alguna cosa més gran, d'un espai compartit que també és transformador.

Lucía Camón: «Amb el Festival Saltamontes, el que volem és que el poble es converteixi en una performance, que passin coses a diferents llocs: cellers, patis interiors, pellers?». Foto: Anna Pujol Navarro

De quines maneres us relacioneu amb el paisatge?

L. C.: Amb el festival *Saltamontes*, el somni, que l'hem aconseguit alguns anys més que d'altres, és que tot el poble sigui una performance, que passin coses a diferents llocs: cellers, patis interiors, pellers? El primer any, vam tenir activitats a dotze espais diferents. Quasi morim, i a la vegada va ser genial. Ara hi ha activitats a l'església, al pati, a la piscina? Donem l'oportunitat a la gent per tal que entri a l'espai privat del rural. Per exemple, entrant a un concert al pati de la senyora Marisol, que hi té totes les plantes i llavors ella també hi arriba cantant. Obrir les portes és un primer pas perquè la gent es curi de les ferides i de la manca d'autoestima rural.

M. D.: Ara que parles d'autoestima, a mi em va passar que, de més jove, volia ser andalusa, perquè veia que les meves amigues andaluses tenien un munt de cultura. Es posaven a cantar i ballar cançons andaluses tota l'estona i jo no en sabia cap, de cançó asturiana. Després, coneixent la cultura asturiana i estimant-la, vaig començar a canviar aquesta situació.

M. E. C.: Per nosaltres, l'escola com a espai de trobada ha estat sempre molt important. Des del principi, s'hi anaven creuant diverses temàtiques i la gent s'anava involucrant cada vegada més amb els artistes. Als tallers, al principi hi venia poca gent, però es van anar animant i creixent i els darrers eren impartits per la mateixa gent del poble, com ens va passar amb els tallers de plantes aromàtiques. Així, l'escola va començar a formar part del poble, venien dones locals i s'oferien per cuinar i hi havia qui quedava a l'escola per xerrar i prendre uns mates. En aquests casos, en un mateix espai s'hi han ajuntat els vessants transformadors dels àmbits cultural, històric, social i polític.

Com n'és de valuós l'espai i les persones que l'habiten.

L. C.: Interactuar amb el paisatge és interactuar amb la seva gent. Jo, quan preparo algun acte, vaig al bar i els demano a les senyores a quina hora i a quin lloc els va millor per fer-ho. Els hi demano si vindran, perquè si no, també ho podem canviar d'hora o de lloc. Llavors, em responen que a aquella hora millor que no, perquè tindran els nets a casa, que és millor abans o després. D'aquesta manera, tenint-les en compte, se senten responsables d'allò que passa i és més fàcil que hi participin.

B. R.: Fins ara, he fet un parell de concerts al meu poble, Villamayor de Santiago. Les meves cançons parlen de coses del poble, tenen referències que la gent local pot captar, com ara els formatges o el mercat del dijous? Sí que l'àlbum és un projecte individualista, però ve del comú. Per exemple, hi ha una cançó que és una jota i es diu 'Los labradores'. Jo, quan era petita, l'escoltava des de casa, mentre em pentinava podia sentir com la cantaven a la plaça. En aquesta cançó, hem col·laborat amb la Inma, que sempre l'ha cantada al poble i ho fa de meravella. Ho vam cantar juntes per Sant Isidre, dins d'unes jornades de rogacions que organitzen els agricultors. Va ser un moment de col·laboració ben especial.

A La Benéfica, quins reptes teniu després d'haver fet la folixa d'inauguració del teatre restaurat?

M. D.: El repte principal que tenim és que el veïnat senti que és un lloc que li pertany, i això implica deixar enrere l'ego de voler programar coses molt guais i pensar més en la gent que ho veurà.

R. C.: En el cas de *La Señora Fiesta*, el que ens ha passat els darrers anys és que ha anat venint cada vegada més gent de fora, normalment gent que viu a la ciutat i està atenta a comprar les entrades molt ràpid, i llavors no queden entrades per les persones locals. Sí que en reservem algunes i les venem al bar, però aquest equilibri entre gent local i gent de fora és tot un repte.

Moment de la xerrada al Konvent. Foto: Anna Pujol Navarro

I la resta, quins reptes teniu entre mans?

L. C.: Per mi, el repte actual és que, en art i cultura, el fet públic i el fet comunitari comencin a conviure d'una manera més real. No pot ser que a un poble de cent habitants una cosa vagi per un cantó i l'altra per un altre. A més, és necessària la creació d'espais per a la cultura. Fa uns mesos vam fer una obra de teatre al poble del costat, a una escola que té un petit escenari. El vam transformar en un teatre real, amb una catifa vermella, una qualitat d'àudio meravellosa i un teló. A l'escola mai l'havien utilitzat així i es van sorprendre. Aquest saber escènic que tenim és genial poder-lo compartir i que tothom el gaudeixi.

M. E. C.: Per nosaltres, un repte que hem intentat entomar ha estat la distància simbòlica del poble fins a l'escola, que només està a quatre quadres. Tothom la veia molt lluny, perquè havia de travessar el pont. En realitat, les distàncies patagòniques són molt més grans, aquestes quatre quadres no són res. Tot això és un exercici d'acabar arribant, ja que no passa res si l'escola no està situada a la plaça del poble. Llavors, amb el temps, la gent local va començar a crear el pont i adonar-se que l'escola forma part del seu territori.

Com és la vostra idea de museu, a Barda del Desierto?

M. E. C.: No és, de cap manera, la idea d'emportar-se les coses per preservar-les i guardar-les, com van fer amb els cants maputxes en mapudungun, la llengua originària de la regió. Abans d'exterminar les persones van anar-hi especialistes a gravar-les, al voltant de l'any 1880. Aquelles cintes estan a Berlín. La manera com es van pensar els museus, especialment a Europa, és una, i com s'estan representant a Amèrica Llatina, és una altra. A nosaltres el que ens importa és l'arxiu, com i on es va fer l'obra exposada, que vol i necessita que l'entris al territori, que també té un arxiu. Això va molt més enllà de l'objecte. Les obres, a Barda del

Desierto, estan geolocalitzades, hi són, però no hi són. Com una obra d'Ana Mendieta que està actualment al museu Pompidou, que és un registre de performance. Nosaltres la veiem al mòbil des del lloc on es va fer. És aquest doble joc el que proposem, és la relació del contingut. El text curatorial del museu és «siguin benvingudes i benvinguts a l'exercici poètic de caminar», es basa en com et disposes i et proposes quan recorres un museu. Finalment, en relació amb els museus, els objectes, l'apropiació i la musicalitat maputxe, nosaltres no volem que ens tornin les gravacions que tenen allà guardades i ningú sap com tornar-les a cantar, el que volem és que el poble torni a cantar, que torni a fer música, la música que ens van robar.

Bewis, al teu àlbum *Amor más que nunca reflexiones sobre la relació de l'amor i el consum*.

B. R.: Sí. El projecte té onze temes sobre l'amor i el món rural amb una mirada de consum. Tenint en compte com et relaciones amb els teus afectes i amb l'entorn. Moltes vegades, l'oblit de l'arrel i la sobreexplotació de la terra conformen una ferida generacional que ens porta a vincular-nos des de la carència. Es tracta de reflexionar-hi per poder transformar el nostre mode de consum, ja que quan l'amor és el punt de partida, tot el que ve al darrere es transforma. A més, la performativitat que forma part de les cançons compta amb una estètica basada en una mirada tradicional castellana i amb com aquesta tradició es pot revisar i quedar-nos amb el que ens interessa: el decreixement, la reparació. El mateix àlbum és un no-vinil tomaquer, perquè on hi hauria d'haver el disc hi ha unes llavors que es poden plantar, que activen el que les cançons promouen.

Com és possible donar-li la volta al folklore?

R. C.: El folklore sempre va ser utilitzat per divertir-se. L'estrany era tenir-lo només com una recreació dels modes de vida del segle XIX. Les paisanes que van conèixer el ball el tenen com alguna cosa viva per passar-s'ho bé. Quan va deixar de ser divertit i la gent va començar a passar-s'ho bé amb altres coses, va ser quan va desaparèixer. En general, tothom es diverteix tocant la pandereta i ballant. Hi ha tota la part que està relacionada amb ballar i la que no, els romanços. El folklore està fet per passar bons moments.

Rodrigo Cuevas: «El folkore sempre va ser utilitzat per divertir-se, per passar bons moments». Foto: Anna Pujol Navarro

I com us financeu?

R. C.: El nostre projecte és car. La primera acció que vam fer va ser restaurar un edifici pràcticament en ruïnes. Primer, el vam comprar, i després vam fer el micromecenatge. Vam aconseguir 130.000 euros, que es van sumar a 80.000 euros que ens van donar fundacions privades i una campanya de sòcies. El comerç local també col·labora. I, per altra banda, busquem ajudes locals, però no n'hi ha. Per les obres a l'edifici, per exemple, no en vam obtenir cap de gran, només ens van reduir uns 5.000 euros en taxes d'un total de 300.000 euros. Vam haver de renunciar als Fons Leader perquè no podíem assumir el que comportava. I aquest any ens van donar una ajuda Next Generation que s'ha d'executar el 2023, però va ser al maig quan ens van dir que ens la donaven. Mentrestant, hem hagut d'avançar els diners. Hi ha una certa desconfiança entre l'administració i els projectes, i això ho paralitza tot i t'obliga a esperar o a estar tot el dia corrent i ofegant-te per equilibrar els números.

L. C.: Nosaltres fa deu anys que vam engegar el projecte i estem igual. Allà, pel que fa a l'economia social, és molt difícil avançar. El que hem fet fins ara és donar la possibilitat de pagar a les persones, perquè moltes vegades i dins de les seves possibilitats, volen fer-ho. També tenim una línia de mecenes, que ens suposen diners fixos cada mes, una font d'ingressos que ens agradaria que creixés. En canvi, de les ajudes públiques només sobrevius. Llavors, t'inviten a xerrades i et paguen, això sí. El meu consell per les iniciatives és que no esperin que arribin les ajudes, que tinguin una línia de treball i si les ajudes arriben, bé, però que no treballin només per això.

M. E. C.: En el nostre cas, és molt precària la forma de mantenir-ho. De fet, no en vivim. Anem aplicant, sobre cada una de les accions que desitgem i volem fer, subsidis comarcals i provincials

que ens ajuden. Llavors, puntualment, tenim exercicis amb fons suficients.